

ARNAVUTLUK'TA BANKACILIK SEKTÖRÜ VE BASEL UZLAŞILARI

Edison GOLESHI¹, Dr. Vahit Ferhan BENLİ²

Başvuru Tarihi: 06.08.2021

Kabul Tarihi: 15.09.2021

Yayın Tarihi:25.09.2021

ÖZET

Bu çalışmada Arnavutluk bankacılık sektörü ve Basel Uzlaşmaları incelenmiştir. Finansal hizmet sektörü Arnavutluk için ekonominin önemli bir sektördür. Bu bağlamda bazı finansal göstergeler anlatılmıştır. Sermaye yeterliliğine ilişkin bankacılık sektörünün durumu incelenmektedir. Aynı zamanda Arnavutluk Bankasının bankacılık sektöründeki rolü anlatılmıştır. Bankacılık sektörünün denetimi ve düzenlemelerinde Arnavutluk Bankasının rolünün önemli olduğunu görülmektedir. Basel Uzlaşmaları bankacılık sektörü için 1999 yılında uygulanmaya başlamıştır. Bu araştırmada Basel Uzlaşmalarının amaçları ve bankalar için getirdikleri şartlar incelenmiştir. Arnavutluk Bankacılık sektörü küçük olduğu için Basel standartlarını zorlukla karşılamayı başarabilmiştir. Arnavutluk bankacılık sektöründe Basel II standartları uygulanmaya devam etmektedir. Arnavutluk, Basel III'ün gerektirdiği sermaye yeterliliği standartlarını da karşılamıştır.

Anahtar Kelimeler: *Arnavutluk, Bankacılık Sektörü, Basel Uzlaşmaları*

BANKING SECTOR IN ALBANIA AND THE BASEL ACCORDS

ABSTRACT

In this study, the Albanian banking sector and the Basel Accords are examined. The financial services industry is an important sector of the Albanian economy. In this context, some financial indicators are explained. The situation of the banking sector regarding capital adequacy is analyzed. At the same time, the role of the Bank of Albania in the banking sector is described. It is evident that the role of the Bank of Albania in the supervision and regulation of the banking sector is important. The implementation of the Basel Accords in the banking sector began in 1999. In this study the objectives of the Basel Accords and their requirements for banks are also examined. As the Albanian banking sector is small, it has barely managed to meet the Basel standards. The Albanian banking sector continues to implement Basel II standards. Albania has also met the capital adequacy standards required by Basel III.

Keywords: *Albania, Banking Sector, Basel Accords*

¹ Edison Goleshi, edigoleshi@yahoo.com, Orcid ID NO 0000-0002-1202-2456

² Dr. Öğr. Üyesi. Vahit Ferhan Benli, vfbenli@ticaret.edu.tr Orcid ID NO 0000-0002-0510-7662

1. Giriş

Bu çalışmada, Arnavutluk bankacılık sektörü, bankacılık sektörünün denetimi ve düzenlemeleri, Arnavutluk Bankasının sektördeki rolü ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı Arnavutluk bankacılık sektörünün Basel Uzlaşmaları bağlamındaki işleyişini göstermektir. Arnavutluk'ta bankacılık sektörü XIX yüzyılın ikinci yarısına dayanmaktadır. İkinci Dünya savaşının ardından Arnavutluk'ta komünizm devlet rejimi uygulanmıştır. Bankacılık sektörü merkezleştirilmiş bankacılık yapısına dönüştürülmüştür. Arnavutluk Ulusal Bankası aynı zamanda hem merkez bankası hem ticari banka olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. 1990 yılında komünizmin çökmesiyle demokrasiye geçiş dönemi başlamıştır. Geçiş dönemi, kişi başı gelirine göre Arnavutluk'u Avrupa'nın en fakir ülkesi olarak bulmuştur (Dünya Bankası 2021). 1992 yılında merkezleştirilmiş bankacılık sektöründen iki kademeli bankacılık sektörüne geçiş yapılmıştır. Arnavutluk Merkez Bankası kurulmuştur ve ilk kademe banka olarak faaliyetlere başlamıştır. İkinci kademe ise ticari bankalardan oluşmaktadır. Arnavutluk Meclisi 1992'de "Arnavutluk Bankası Hakkında" yasanın yanı sıra "Arnavutluk Cumhuriyeti'ndeki Bankacılık Sistemi Hakkında" yasayı onaylamıştır. Bu kanunlara dayanılarak yeni özel bankaların lisanslanması ve bankacılık sisteminin merkez bankası tarafından düzenlenmesi onaylanmıştır (Cani 2004). Bankacılık sektörünün bu dönemdeki gelişiminin özelliği, kamu bankalarının hakimiyetidir. Bankacılık sektöründe 1997 yılının yatırım piramit firmaları krizinden sonra 2002 yılında mevduat krizi yaşanmıştır. Son kamu bankasının özelleştirme süreciyle birlikte başlayan panik, bankalardan büyük miktarda mevduatların çekilmesine neden olmuştur. Mevduatların düşüşüyle finansal bir panik patlamış ve bir güven krizi bankacılık sektörü genelinde yayılmaya başlamıştır (Cani ve Vika 2002).

Arnavutluk'da 2019 yılın sonunda faaliyet gösteren banka sayısı 12'ye düşmüştür. Bu değişikliklerden banka sermayesinin kaynağı yerli mülkiyete kaydığını görülmektedir. 2019 yılı sonu itibarıyla bankacılık sistemi yaklaşık olarak %23 oranında yerli bankalardan oluşmaktadır. Bankacılık sisteminin toplam varlıkları 2018 yılından %1.5 artış ile 2019 yılında 1,475 milyar Lek olmuştur. Bankacılık sisteminin bilançosunun kısmen avroleşmesi ve yerel para biriminin hafif değer kazanması, varlıklara göre ölçülen banka aracılığının büyüme oranını negatif yönde etkilemiştir (Tanku 2020).

Arnavutluk Merkez Bankası'nın verilerine göre Türk sermayeli BKT bankası 2019 yılında 404 milyar Lek toplam aktif büyüklüğü ile bankacılık sisteminin toplam aktiflerin %27 payına sahiptir ve banka sıralamasında ilk sırada yer almaktadır. Avusturya sermayeli Raiffeisen Bankası 223 milyar Lek toplam aktif büyüklüğü vardır ve piyasanın %15 payına sahiptir. Üçüncü sırada Arnavutluk sermayeli en büyük banka olan Credins Bankası 221 milyar Lek toplam aktif büyüklüğü ile piyasanın %15 payına sahip ve son yıllarda yüksek hızla büyüdüğünü görülmüştür ve ülkenin en büyük ikinci bankası olmayı beklenmektedir. İntesa Sanpaolo İtalyan sermayeli banka 177 milyar Lek toplam aktif büyüklüğü ile piyasanın %12 oranına sahip ve dördüncü sırada sıralanmaktadır. Macaristan sermayeli OTP Bankası, Societe Generale Fransız bankasını satın almıştır ve 90 milyar Lek toplam aktif büyüklüğü ile piyasanın %6 payına sahip olmuştur ve en büyük banka sıralamasının beşinci sırada tamamlanmaktadır (Arnavutluk Bankası 2019a).

Arnavutluk'ta Basel Uzlaşmaları Avrupa ülkelerine göre birkaç yıl sonra uygulanmasına rağmen etkili olmuş ve uygulanmaları için bankacılık sektöründe düzenleyici tedbirler alınmaktadır. Basel Komitesi tarafından uzun süredir üstlenilen bütün düzenleyici normların tek amacı bankacılık sektörünün bir krizden korunmasıdır. Merkez Bankası tarafından uygulanan bankacılık denetimi, bankacılık sektöründe en iyi uluslararası standartları uyarlamayı hedeflemektedir. Yasal ve düzenleyici çerçevenin sürdürülebilir ve sağlıklı kalkınma hedefleri bağlamında bankacılık sektörü şeffaflık ve yönetim standartları tarafından yönlendirildiği görülmektedir. Uluslararası mevzuat ve düzenlemelere göre bankaların, finansal faaliyetlerden kaynaklanabilecek olası zararları karşılamak için bir miktar sermayeye sahip olmak zorundadır. Arnavutluk'ta birçok ileri adım atılmış olmasına rağmen, Basel II düzenleyici çerçevesi tam olarak uygulanmamıştır. Basel II'nin gerektirdiği düzeyde bilgi şeffaflığının uygulanması beklenmektedir. Nitekim Arnavutluk, Basel III'ün gerektirdiği sermaye yeterliliği standartlarını karşılamıştır. Diğer Basel III standartları hala başlangıç aşamasındadır. Bunun ana nedeni ise uygulamaların sunduğu zorluklardan kaynaklanmaktadır (Fusha, Laraku, ve Palushi 2016).

Arnavutluk, Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında küçük bir bankacılık sektörüne sahiptir. Bundan dolayı Arnavutluk, Avrupa kıtasının en önemli bankaları arasında yer almamaktadır. Tüm bunları göz önünde bulundurarak, Basel III ekonomik büyüme hedefleyen ülkeler için bir zorunluluktur. Basel IV Uzlaşısının misyonu sermaye yeterliliği rasyosunu yeniden güvenilir ve karşılaştırılabilir düzeye getirmektir.

2. Bankacılık Sektörü ve Sermaye Yeterliliği

1991 yılından sonra Arnavutluk'taki ticari bankalar sistemi, çeşitli anlaşmalar yoluyla Arnavutluk pazarına giren bankalardan başlayarak, farklı Avrupa ülkelerinden ve diğer ülkelerden yabancı sermayeli bankaların kademeli olarak girişi için ayırt edilmektedir. Basel ilkeleri 1999 yılında Arnavutluk Bankası (Merkez Bankası) tarafından ticari bankalar için uygulanmıştır. Bu düzenlemeler sermayeye dayalı riski kapsamaktadır ve bankacılık sistemini finansal riskten korumak için tasarlanmıştır. Basel çerçevesi, ülkedeki bankacılık sisteminin gelişmişlik düzeyine uyacak şekilde basitleştirilmiş biçimde, temel olarak sermaye yeterliliği rasyosu düzenlemeleri olmak üzere ülkenin düzenleyici çerçevesine entegre edilmeye başlanmıştır. Basel II için diğer bir hazırlık, Arnavutluk'ta yerleşik bütün bankaların 1 Ocak 2009 yılından itibaren Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına göre raporlama yapma zorunluluğu getirilmiştir (Bush 2016).

Arnavutluk Bankası, Basel II Uzlaşısına göre 2013 yılında sermaye yeterliliğinin yeniden kavramsallaştırılmış ilk versiyonunu yayınlamıştır. Yeni yöntemle ilk raporlama 2015 yılının ilk çeyreğinde gerçekleştirilmiş olup, sermaye yeterlilik

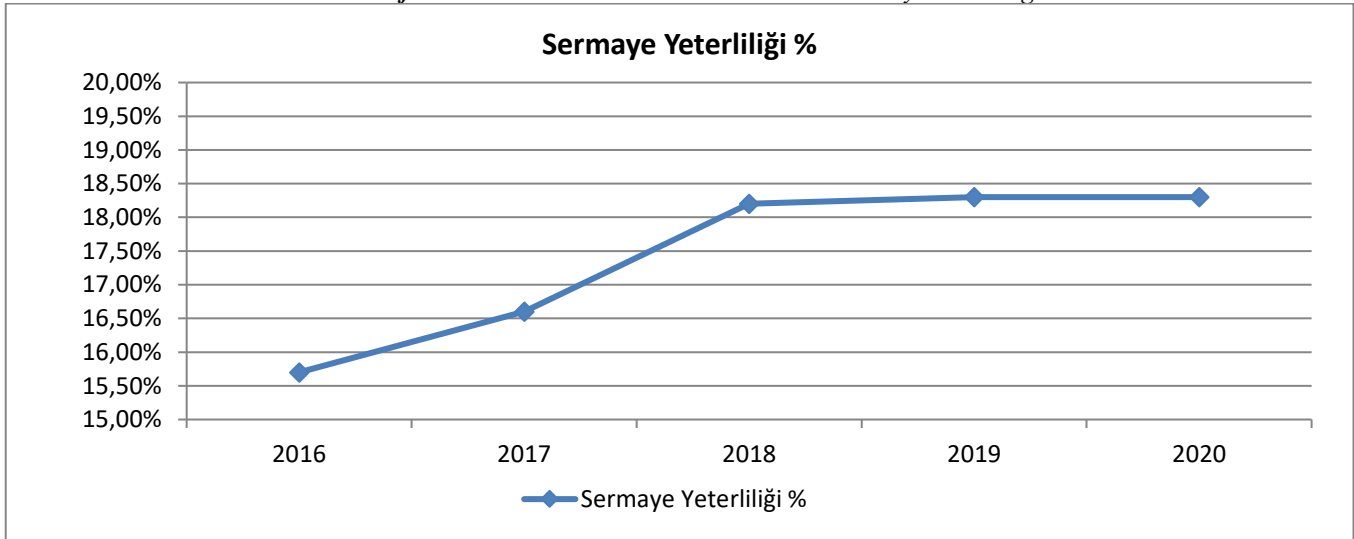
rasyosu %12 olarak belirlenmiştir. Ticari bankaların ana odak noktası, sermayeyi artırmaya veya bilançodan risk altındaki varlıkların seviyesini azaltmaya hazırlanmak ve %12 sermaye yeterlilik oranı için gereken seviyede olmaktadır (Gjermizi 2016).

Arnavutluk Bankası'nın bankalar için sermaye gereksinimleri, Basel II standartları ve kredi kurumları için Avrupa direktifleri ile ilgili düzenleyici çerçevenin yakınlaştırılmasına yönelik kademeli bir yaklaşıma yönelik stratejik hedefleri uyarınca, 2013 yılında "Sermaye Yeterliliği" düzenlenmesi onaylanmıştır. Bu çerçeveye ek olarak, 2014 yılı içinde, Arnavutluk Bankası Denetim Kurulu tarafından Aralık 2014'te onaylanan ve yukarıdaki standartlara uygun olarak bankaların düzenleyici sermayesine ilişkin bir yönetmelik taslağı hazırlanması için yoğun çalışmalar yapılmıştır (Fusha vd. 2016).

Sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemenin yürürlüğe girmesi 1 Ocak 2015 yılında planlanmıştır. Yeni metodolojiye göre sermaye yeterliliği rasyosu hesaplama yönteminin, (Kredi riski ve piyasa riski için standart yöntemler ile operasyonel risk için temel ve standart gösterge yöntemi) sorunsuz bir şekilde aktarılabilmesi için bankalara 2014 yılında üç aylık dönemi raporlama zorunluluğu getirilmiştir. Bu, uygulamada olası sorunları önlemek ve bankaların uygulamada yeni gereksinimleri tanıması için sağlanmıştır. Hesaplamalar sırasında olası sorunların belirlenmesi, Arnavutluk Bankası ile bankalar arasında bir tartışma konusu olmuştur ve bu süreç bir dizi gerekli unsurun anlaşılması için yardımcı olmuştur (Vrioni 2016).

Ayrıca Arnavutluk Bankalar Birliği'nin verilerini ayırarak 2016 - 2020 yılları için bankacılık sektörünün sermaye yeterliliği yüzdesini gösteren grafik oluşturulmuştur. Sermaye yeterliliği, düzenleyici açıdan en önemli göstergedir, çünkü bankaların yatırım risklerini kendi sermayeleriyle karşılama kabiliyetini ölçmektedir. Sermaye yeterliliği 2017'den 2018'e önemli ölçüde artmıştır ve 2020'ye kadar sürekli bir artış olmuştur. Bankacılık sektörünün kapitalizasyonu 2020'de %18,3 ile rekor seviyeye ulaştı. Sermaye yeterlilik rasyosundaki iyileşme, ağırlıklı olarak risk rasyoları ile risk ağırlıklı varlıkların değerindeki düşüşten kaynaklanmıştır. Kosova'daki Ulusal Ticaret Bankası (BKT) şubesinin Arnavutluk'taki ana bankadan ayrılmasının da etkisi olmuştur. Bu gelişme, bankaların risk ağırlıklı varlıkların toplam değerine göre ölçen sermaye yeterlilik rasyosunun daha da artmasını sağlamıştır. Sermaye yeterlilik düzeyinin artırılması düzenleyici açıdan olumlu bir gelişme olmakla birlikte, kredilerin artırılmasının zorluğuna da dikkat çekmektedir. Aşırı yüksek bir kapitalizasyon, aynı zamanda yatırım verimliliğinin ve gelecekteki karların düşmesi anlamına gelir (Arnavutluk Bankası).

Grafik 1. Arnavutluk Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği

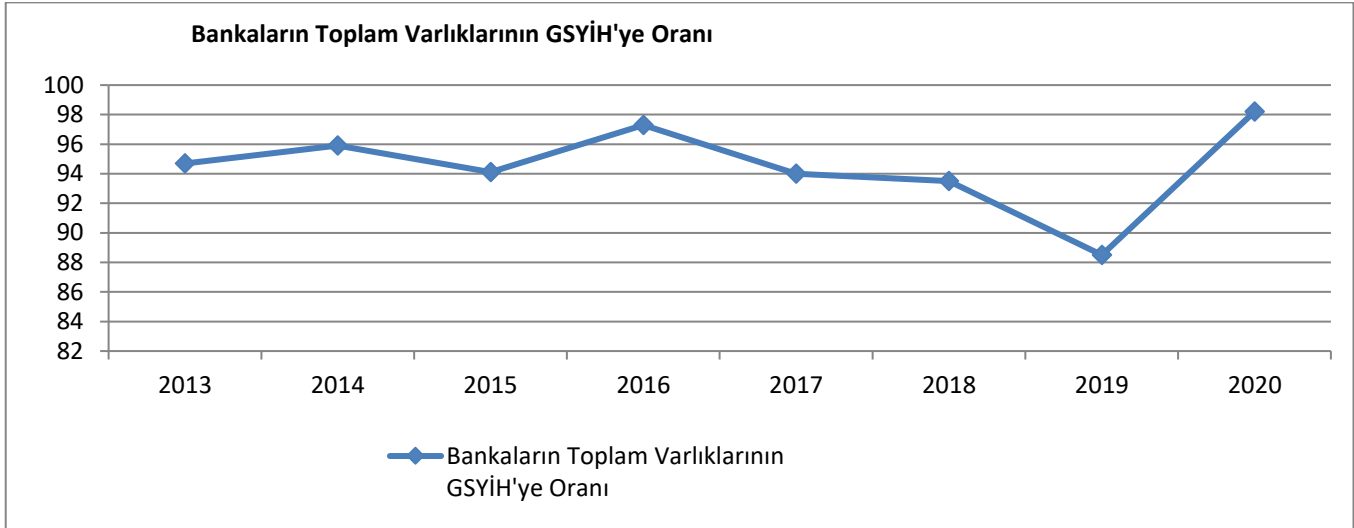

Kaynak: Arnavutluk Bankası Yıllık Faaliyet Raporları 2016-2020 (Yazar Tarafından Oluşturulmuştur)

3. Arnavutluk Bankacılık Sektörü Finansal Göstergeler

Arnavutluk Bankası'nın raporlarına göre, Arnavutluk'ta finans sektörünün varlıklarının yaklaşık %90'ı bankalara aitken, ikinci ve üçüncü sırada yatırım fonları ve banka dışı finans kuruluşları yer almaktadır. Aşağıdaki grafik, Arnavutluk'ta yıllar itibariyle bankacılık sektörü varlıklarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içindeki payını göstermektedir.

Grafik 2. Arnavutluk'ta Bankaların Toplam Varlıklarının GSYİH'ye Oranı

Kaynak: Arnavutluk Bankalar Birliği (Yazar Tarafından Oluşturulmuştur)

Arnavutluk Bankacılık Birliği tarafından yayımlanan Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına göre, temel mali göstergelerine göre, bankacılık sistemi geçen yıl yaklaşık %7 oranında büyüdü. 2020'nin sonunda, bankacılık sektörünün varlıkları, bir önceki yıla göre %88,5 seviyesinden önemli ölçüde büyüyerek GSYİH'nın %98,2'sine ulaştı. Arnavutluk Bankacılık Birliği tarafından yayımlanan Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına göre, temel mali göstergelere göre, bankacılık sistemi geçen yıl yaklaşık %7 oranında büyüdü. 2020'nin sonunda, bankacılık sektörünün varlıkları, bir önceki yıla göre %88,5 seviyesinden önemli ölçüde büyüyerek GSYİH'nın %99,2'sine ulaştı. Bu, ekonomi 23 yılın en güçlü daralmasını yaşarken, bir yıllık pozitif büyümenin sonucudur (Arnavutluk Bankalar Birliği 2020).

Yabancı para mevduatın toplam mevduat içindeki payı daralarak 2020 Aralık sonunda %50,9'a ulaşmıştır. Bir yıldan fazla vadeli yerel para birimi cinsinden mevduatlar hafifçe düşmeye devam ederken, toplam mevduatın %14,2'sini oluşturmaktadır. Bu seviye bir yıl öncesine göre 0,8 puan daha düşüktür. Ağırlık göstergesinin performansı, 2020 yılı boyunca istikrarlı değerlerde dalgalanmaya devam etmiştir ve yılın ilk ve dördüncü çeyreğinde en düşük değeri işaret etmiştir (Arnavutluk Bankası 2021).

Kredi portföyü 2014'ten bu yana en hızlı büyümeyi kaydetmiştir ve GSYİH'nın bir önceki yıla göre %32,9'undan yaklaşık %36,1'ine ulaştı. Bankacılık sektörünün karı mutlak değer olarak geçen yıllara neredeyse aynı değerde ve son on yılın en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. 2020 yılının iyi sonuçlarına rağmen bankaların COVID-19 pandemi testini geçip geçmediğini söylemek için henüz çok erkendir (Shehu 2021).

4. Bankacılık Sektörünün Denetimi ve Düzenlemeleri

Arnavutluk bankacılık sistemi, dinamizm ve önemli bir büyüme ile karakterize edilmektedir. Tasarruf bankasının 1996 yılında özelleştirilmesinden bu yana, bu dinamizm, hem bankaların hem de sundukları ürün ve hizmetlerin büyüklük ve kalitelerindeki artışta somutlaşmıştır. Görüldüğü gibi, ticari bankaların lisans almalarını sağlayan Arnavutluk Bankası Denetim Kurulu'dur. Arnavutluk Bankası, kanunla lisans verdiği kuruluşların denetim makamıdır. Bu, 23.12.97 tarih ve 8269 sayılı "Arnavutluk Bankası Hakkında" kanununun 12. Maddesinde onaylanmakta olup, ihraç yoluyla bankacılık faaliyetinin başlatılması için münhasır onay verme yetkisine sahiptir. Merkez Bankası Arnavutluk Cumhuriyeti'nde bankacılık faaliyeti yürütmek için lisans alan her kuruluşun faaliyetlerini denetlemek için yetkilidir (Andoni 2015).

Arnavutluk Bankası'ndan kaynaklanan bir dizi denetim veya genel düzenleyici işlem, denetimin düzenleyici çerçevesini formüle etmektedir. Bu düzenleyici çerçeve, bankalar ve diğer finansal kuruluşlar tarafından çeşitli riskler alma konusunda ihtiyatlılık ve sınırlama sağlamaktadır. Basel Komitesi'nin "Etkili Gözetim için Temel İlkeler", bu düzenleyici çerçevenin taslağının hazırlanmasında ana kılavuz görevi görmektedir. Banka iflasının bir krize neden olabileceği korkusu, bankacılık faaliyetinin düzenleme derecesini önemli ölçüde artırmıştır. Aslında bankacılık sektörü, faiz oranı kontrolleri, ödemeler ve komisyonlar, lisans kontrolü, sermaye yeterliliği, tam likidite oranı ve diğer bileşenler gibi önemli düzenlemelere sahiptir. Arnavutluk Bankası 6698 sayılı kanuna göre faaliyet göstermektedir (Arnavutluk Bankası 2019c).

Bankalar ve finansal kurumlar raporuyla ilgili, Arnavutluk Merkez Bankası'nın Basel II ve Basel III ile bankacılık düzenleme çerçevesine ve denetim kılavuzlarına yaklaşmaya devam ettiğini ve Arnavutluk'un Avrupa Birliği (AB) uygulamasına benzer şekilde sistematik olarak önemli bir banka tanımlama sistemine sahip olduğunu belirtmektedir. Avrupa Komisyonu'nun 2019 raporunda, Arnavutluk Bankası çalışmalarını düzenleyici çerçevenin Basel III ile yakınlaştırılmasına odaklanmıştır. Daha spesifik olarak, "Makro İhtiyatı Sermaye Ödenekleri Hakkında", "Bankaların Düzenleyici Sermayesi Hakkında" ve Avrupa düzenlemeleri ve Basel III'e yakın olan "Likidite Karşılama Oranı" yönetmeliği onaylanmıştır (Arnavutluk Bankası 2019a).

Uluslararası standartlara göre iç denetimin rolü, Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) tarafından kuruluşun operasyonlarına değer katmak ve geliştirmek için tasarlanmış bağımsız, objektif, güvence ve danışmanlık faaliyeti olarak tanımlanmaktadır. Ulusal standartlara göre bankacılık sisteminde, iç denetimin rolü, "Bankalar Hakkında" kanun ve onun destekleyici düzenlemeleri, özellikle de "Yönetişim ve Bankacılık Yönetiminin Temel İlkeleri" ve "Bankaların İç Kontrolü" ile düzenlenmektedir. İç Denetimin rolü, belirli bir dönemde bankanın en riskli alan ve süreçlerinin değerlendirilmesine dayalı denetimlerin planlanması ve bu risklerin azaltılmasına yönelik alınması gereken önlemler ile birlikte raporlarla zamanında yönetime sunulması yoluyla yerine getirilmektedir (Arnavutluk Bankalar Birliği 2016).

4.1 Arnavutluk Bankası'nın Gözetimdeki Rolü

Arnavutluk Bankası'nın temel amaçlarından biri, Arnavut vatandaşlarının tasarruflarının güvenliğini garanti eden, aynı zamanda finansal istikrarı destekleyen ve bir bütün olarak ekonominin olumlu performansına katkıda bulunan ülkede sağlıklı bankacılık faaliyetini sağlamaktır (Dünya Bankası 2014).

Arnavutluk Bankası, bankacılık faaliyetlerini güvence altında almak amacıyla bankacılık sektörünün gözetimi için sunlara dayanmaktadır (Lollari 2015):

- Metodolojinin Geliştirilmesi; uluslararası standartlara ve en iyi uygulamalara dayalı olarak denetim prosedürlerinin yapılandırılmasını, gerekli iyileştirmelerin belirlenmesini amaçlamaktadır. Bankacılık faaliyetinin artan risklerinin analizinin yanı sıra denetim prosedürlerinin daha fazla gözden geçirilmesi de önemlidir. Bu, ülkedeki ticari bankaların sermaye ihtiyaçları planlamasının yanı sıra etkin risk yönetim sistemlerinin kullanımını teşvik etmektedir.
- Düzenleyici Çerçevenin Geliştirilmesi; Avrupa Birliği direktiflerinden Basel II'nin temel amacı tarafından yönlendirilen ve aynı zamanda esnekliği korumak için bankacılık sisteminin gelişmelerine göre ayarlanmaktadır. AB standartlarına uyum çerçevesinde ana projelerden biri de sermaye yeterliliğine ilişkin yeni bir düzenlemenin kabul edilmesidir.
- Bankacılık Denetimi, Finansal İstikrar ve Para Politikası Etkileşiminin Güçlendirilmesi; Finansal istikrar ve bankacılık denetiminin koordinasyonu, mikro ihtiyati yaklaşımın makro ihtiyati yaklaşımla etkin bir şekilde uyumlaştırılmasını amaçlamaktadır. Bu işbirliği, Arnavutluk Bankası'nın düzenleyici ve denetleyici faaliyetlerini desteklemeyi, ülkenin finansal istikrarını koruma temel amacının fonksiyonu olarak makro ihtiyati politikaların uygulanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu arada, mikro ihtiyati araçlar seti Arnavutluk Bankası para politikasının etkinliğini artırmaya katkıda bulunmaya devam etmektedir.
- Bankacılık Sektörü ile Diyalog ve İşbirliği; Bankacılık sektörü ile olan bu diyalog, katılımın yanı sıra bankacılık sektörünün hesap verebilirliğini ve bankacılık faaliyetinin yönetimini artırmayı amaçladığı katkının yanı sıra katılımın teşvik edilmesine odaklanmaktadır.
- Artan Şeffaflık ve Müşteri Koruması; Müşterinin korunması ve şeffaflığın artırılması bağlamında Arnavutluk Bankası, bankacılık hizmetlerinin şeffaflığının yanı sıra net hizmet sunumu koşullarının tanımlanmasına ilişkin politikaların teşvik edilmesine özel önem vermektedir. Bir diğer önemli boyut ise, hedeflenen ürüne adil bir rekabetle ulaşmak için araçların en verimli şekilde kullanılması konusunda kamuoyunun farkındalığı ve olanaklarıdır.
- Veri Raporlama Sistemi ve Kalitesi; Arnavutluk Bankası tarafından üretilen istatistiklerin ve analizlerin kalitesinde bir artış, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın (EBRD) katkısıyla geliştirilen gelişmiş veri raporlama sistemine bağlıdır. Bu sisteme yapılan bu yatırım, daha detaylı ve verimli analizlerin yapılmasında önemli bir temel oluşturmaktadır.

4.2 Bankacılık Düzenlemeleri ve Arnavut Bankaları İçin Önemi

Arnavutluk Bankası, lisans verdiği ve denetlediği kuruluşlarının güvenli ve istikrarlı bir faaliyet yürütmek için gereklilikleri, son tarihleri ve prosedürleri tanımlayan düzenlemeleri onaylamaktadır. Arnavutluk Bankası tarafından hazırlanan en önemli düzenlemelerden biri, "Arnavutluk Cumhuriyeti'ndeki bankaların ve yabancı bankaların şubelerinin lisanslanması ve faaliyetlerinin uygulanmasına ilişkin" 14/2009 sayılı yönetmeliktir. Bir bankanın kurulması ve lisanslanması yoluyla Arnavutluk Cumhuriyeti'nde bankacılık ve finansal faaliyetlerde bulunmak isteyen kişiler, bu amaçla Arnavutluk Bankası'na en az bir milyar LEK'ten az olmayan bir başlangıç sermayesi yatırmak zorundadır. Bu yönetmelik ayrıca bankacılık faaliyetlerini yürütmek isteyen kişinin Arnavutluk Bankası'na ibraz etmesi gereken gerekli belgeleri de sunmaktadır (Arnavutluk Bankası 2019b).

Bu düzenlemeler, ticari bankaların yeni şube açma, birleşme veya bölünme oluşturarak, yeni şube açmaları gibi, ticari bankaların yapacakları işlemler için izlemeleri gereken tüm belgelendirme şartlarını ve prosedürleri içermektedir. Bu düzenlemenin yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi durumunda, Arnavutluk Bankası denetleyici veya cezai tedbirler uygulamaktadır. Bankacılık düzenlemelerinin önemi, Arnavutluk Cumhuriyeti'ndeki ticari bankaların faaliyetlerinin düzenlenmesi, banka müşterilerinin korunması, dolandırıcılığın, kara para aklamanın ve terörün finansmanının önlenmesi ve ayrıca riskin en aza indirilmesinden oluşmaktadır (Delaj 2018).

5. Arnavutluk'ta Basel II ve Basel III Uzlaşısı

Arnavutluk'ta ileriye dönük birçok adım atılmış olmasına rağmen Basel II tam olarak uygulanmamıştır. Arnavutluk

bankacılık sisteminde Basel II Uzlaşısının üç sütundan sadece ikisi tam olarak uygulanmıştır, üçüncüsü bilgi şeffaflığı sütununun Basel II'nin gerektirdiği düzeyde uygulanacaktır. Buna rağmen Arnavutluk, sermaye yeterliliği ve Basel III standartlarına göre karşılamıştır. Likidite göstergeleri %20 optimal oranın üzerinde olup %41 seviyesinde gerçekleştirilmiştir ve likiditesi yüksek olan bir sistemin işaretidir. Yerel para cinsinde likit varlıklar likiditenin ana destekçisi olmaya devam etmektedir. Kredi portföyünün, yabancı menkul kıymetler portföyünün küçültülmesi ve yüksek likiditeye sahip varlıklarda serbest bırakılan fonların yatırımı sonucunda yabancı para likiditesi %29 seviyesine yükselmiştir (Fusha vd. 2016).

Merkez Bankasının 2005 raporuna göre Arnavutluk bankacılık sektörü Basel II Uzlaşısı için hala hazır olmadığını belirlemiştir. Bununla ilgili birkaç sebep vardır, sebeplerden biri de Arnavutluk gelişmekte olan bir ülke olduğu için Basel II'yi benimsemek için zorluk çekeceğini belirlenmiştir. Gelişmekte olan ülke olduğu için bankacılık sektöründe sofistike risk metotları hakkında bilgi yetersizliği vardır (Vrioni 2016).

Bankacılık sektörü ağırlıklı olarak yabancı bankalardan oluştuğu için yerel düzenleyici otoriteleri gerekli uzmanlığa sahip olmadığı için risk değerlendirme metotlarını benimseyebileceğini belirtilmelidir. Bunun için, yerel derecelendirme kuruluşlarının oluşturulması ve Basel II Uzlaşısının gerekliliklerinin benimsenmesine kademeli bir geçiş ve ticari bankalara rehberlik yapacak bir plan oluşturulması gerekmektedir. Bu sebeplerden dolayı düzenleyici otoriteleri tarafından, Basel I ve Basel II şartlarının orta düzeyini uygulayacak daha temkinli bir plan oluşturulmuş ve 2014 yılında yeni düzenleme kabul edilmiştir (Kufu ve Kripa 2015).

Basel III henüz başlangıç aşamasındadır. Bunun nedeni ise uygulamanın zorluklarından kaynaklanmaktadır. Arnavutluk Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında küçük bir bankacılık sistemine sahiptir. Basel III'e ilişkin iki görüş vardır: birinci görüş, sermaye talebi arttıkça kaldıraç oranının düştüğünü ve bankaların iflas riskinin arttığını belirlemektedir. İkinci görüş, sermaye artışı talebinin doğrudan öz sermaye finansman maliyetini artıracak ve bunun da kredi büyümesini yavaşlatacağını, faiz oranlarını yükselteceğini ve bankaların karlılığını azaltacağını savunmaktadır (Andoni 2015).

Basel III Uzlaşısından doğacak en önemli ama daha az tartışmalı maliyet, karmaşıklığının denetimin kalitesini düşürmesi ve finansal istikrarı azaltmasıdır. Karmaşık kurallar, uygulanması en zor ve maliyetli olan ikinci kademe bankalar tarafından kullanımlarını güçlendiren kurallardır (Gjermizi 2016).

Basel III, kanıtlanmış tüm bankacılık düzenlemelerinin en karmaşık kurallarını Büyük bankalar için Basel III kapsamında veri doğrulaması daha sorunlu hale gelmektedir. Bu sorun, bankanın kredi performansına ilişkin öznel yargısıyla ilgili olduğu, kredileri derecelendirme notlarına sınıflandırmak için bankanın iç modelleri tarafından belirlenen ağırlıklı risk değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Krediler uygun şekilde değerlendirilmişse veya bankanın yeterli tarihsel veriye sahip olması durumunda, bundan birçok sorun ortaya çıkar. Bankaların tarihsel verileri ve modellerin doğruluğu her zaman şüphelidir, ancak bankanın tahminleri sermaye düzenleyicisini karşılamak için yeterliyse, bir değerlendirme uzmanı görüşünü bildirmelidir (Fusha vd. 2016).

(Cosimano ve Hakura 2013)'e göre, Basel III'ün farklı ülkelerdeki etkisine ilişkin önerilerde bulunuyor ve etkisinin bankaların büyüklüğüne ve bankaların orijin ülkenin 2007-2009 krizinden etkilenip etkilenmediğine bağlı olarak değiştiğini söylüyor. Bu çalışmanın sonucu, sermaye aktif oranındaki ortalama %1,3'lük artışın, kredi büyümesi üzerinde %4,9'luk bir etkisi olduğunu söylüyor. Bu etki, ekonomik krizin etkili olmadığı ülkelerde büyüyor. Ayrıca, döngüsel sermaye tamponu talebi, sermaye oranında %2,5'lik bir artışa neden olabilir ve bunun da büyük bankaların kredilerini %2,5 oranında azaltması beklenmektedir. Bunun Arnavutluk gibi gelişmekte olan ülkeler üzerinde çok büyük bir etkisi var ve iyi koordine edilmiş para politikası kararları eşlik etmezse olumsuz etkileri olabilir.

Mckinsey & Company araştırması, bankaların Basel III'ü uygulamaya alabilme kabiliyetini öne sürmektedir. Onlara göre, Basel II'deki bankaların başarısızlığının nedeni, yeni düzenlemelere uyum sağlama girişiminin zamanının ve boyutunun saflığı ve küçümsenmesiydi. Arnavutluk'ta bu durumun benzeri yaşanmıştır (Härle vd. 2010). Ayrıca Basel II tam olarak uygulanmamış ve bankacılık sistemi bu süre zarfında asgari sermaye yeterliliği rasyosunu ihlal etmiştir. Arnavutluk bankacılık piyasası, Basel III'ün üye ülkelerdeki uygulamasının 2019'da sona ermesi nedeniyle uluslararası piyasa üzerindeki etkisini netleştirmeden Basel III'ün karmaşık gereksinimlerini karşılayamamaktadır. En büyük maliyet, yeni muhasebe standartlarına ve yeni bilişim teknolojisi uygulamalarına ihtiyaç duyulduğundan ve ayrıca bilişim teknolojisi sisteminin siber saldırılara karşı korunmasında bir artış olduğundan dolayı, BT ve muhasebe sisteminde görülmektedir. Basel III uygulanacaksa, bankalardan ve hükümetten aynı kararlılık ve tutuma ihtiyaç vardır ve ticari bankalar için de iyi yöneticiler gerekmektedir (Fusha vd. 2016).

Arnavutluk Bankacılık sektöründe Basel II'ün uygulanması, sadece sektörün istikrarına hizmet etmeyecek, aynı zamanda onu küresel finansal sistemin geri kalanı gibi Basel III standartlarına doğru kademeli olarak ilerlemeye ve gerçekten finansal entegrasyona hizmet etmeye hazırlayacaktır (Vrioni 2016).

Basel III uygulama projeksiyonuna gelince, banka sermaye yeterliliği ve likidite yükümlülüklerine ilişkin yükümlülükleri daha sıkı olduğu için zor görülmektedir. Arnavutluk bankacılık sektöründeki büyük çaba ve baskı ile bankalar %12 sermaye yeterliliğini karşılamaya çalışıyorlar ve zarara uğramış beş banka olduğu sürece Basel III'ün diğer koşulları uygulanamamaktadır. Basel III'ün talebi doğrultusunda bankaların şeffaflığının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır (Bush 2016).

Basel III denetleyici ve ihtiyati düzenlemeler aslında Basel Bankacılık Denetim Komitesi'nin G20 üyeleri tarafından Arnavutluk'ta Bankacılık Sektörü ve Basel Uzlaşmaları

derlenmektedir, bu nedenle en çok hedefledikleri ilgi, uygun finansal ve banka piyasalarıdır. Gelişmekte olan piyasalar ile uyumun olmadığını söyleyebiliriz. Ancak Basel III'ün uygulanması Arnavut bankacılık sistemi için, hala bir fırsat olarak görülür nedir? Bu açıkça yatırımcının rahatlığıdır. Aslında, yabancı yatırımcılar Arnavutluk pazarındaki bankalara da yatırım yapmakla çok ilgileniyorlar, bu nedenle işbirliği yapmak için kullandıkları düzenleyici çerçeve ile çok fazla farklılık varsa, ülkedeki yatırımlarından kaçınma eğiliminde olabilirler. Öte yandan, denetleyici ve ihtiyatlı düzenlemelerde dünya çapında bir uyum olduğu sürece, akıcı bir yatırım akışı sağlanacak ve Arnavutluk piyasasının fırsatları yabancı yatırımcıları cezbetmeye devam edecektir (Andoni 2013).

6. Basel IV Uzlaşısı

Basel IV standartları, 2017'de kabul edilen ve Ocak 2023'te uygulanması beklenen küresel banka sermaye gereksinimlerinde yapılan değişikliklerdir. Düzenleyiciler, bu değişikliklerin, Basel III'ün çoğu reformlar ayrıntılı olarak kabul edilmiştir. Basel Komitesi bunları basitçe "tamamlanmış reformlar" olarak adlandırıyor ve Birleşik Krallık Hükümeti onları "Basel 3.1" olarak adlandırmaktadır. Reformu eleştirenler, özellikle bankacılık sektöründen olanlar, Basel IV'ün önemli bir sermaye artışı gerektirdiğini ve ayrı bir reform turu olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadırlar (Feridun ve Özün 2020).

Basel IV Uzlaşısının misyonu sermaye yeterliliği rasyosunu yeniden güvenilir ve karşılaştırılabilir düzeye getirmektir. Basel IV düzenlemeler önerileri, iç sistemlerin birbiriyle yaklaştırmayı hedeflemektedir. Standart yaklaşımına göre yapılan kredi derecelendirme yöntemini ortadan kaldırmak, dış kredi derecelendirme şirketlerini bu sistemin dışında bırakarak bir düzenleme sistemi kurulacaktır. Dışsal kredi derecelendirme notlarını kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin ülke denetim otoritelerine bir seçenek olarak sunulmuştur (Altıntaş 2017).

Basel IV Uzlaşısının amaçları (TBB 2016);

- **Basitlik ve Şeffaflık;** Regülasyon çerçevesinin karmaşıklığının azalması ve uygulanan kuralların etkilerini anlaşılır seviyeye getirmek. Dipnot kurallarının etkilerini daha anlaşılır kılmak.
- **Tutarlılık ve Karşılaştırılabilirlik;** Regülasyon çerçevesinin anlaşılır bir şekilde yorumlanması ve uygulanabilmesi. Risk bazlı olmayan tek katsayı perakende kredilerde alternatiflerin artırılması.
- **Duyarlılık;** Standart yaklaşımda risk duyarlılığının artırılması ve içsel modellerde hesaplamalardaki değişkenliğinin azaltılması. Bankaların yasal sermaye rasyolarındaki yüksek volatilitenin azaltılması ve dışsal derecelendirmelerini dikkate alınması ancak çok güvenilmemesi.

Basel IV'ün uygulanması, mali krizin başlangıcında başlayan düzenleyici çerçevenin küresel reformunu tamamlayacaktır. Basel Bankacılık Denetleme Komitesi (BCBS), Basel IV revizyonlarının birikmiş düzeyde toplam sermaye talebinde önemli bir artışa yol açmayı amaçlamadığını açıklamış olsa da, bazı bankalar üzerindeki sermaye etkisinin önemli olması beklenen önümüzdeki yıllarda finansal kurumlar için en büyük zorluklardan birini temsil etmektedir. Özellikle, Basel IV standartlarının tam olarak uygulanmasının bir sonucu olarak, küresel bankacılık gruplarının önemli ölçüde daha yüksek asgari sermaye gereksinimleriyle karşı karşıya kalması beklenmektedir (EBF 2019).

6.1. Basel IV ve Derecelendirme Kuruluşlarının Durumu

Fitch, Moody's ve Standard & Poor's bankaların veya çeşitli finans şirketlerinin kredi notunu tanımlar genel ödeme gücünün kredibilitesi hakkında bir görüş olarak bir borçlunun veya belirli bir finansal yükümlülük sınıfının veya belirli bir finansal programın (orta vadeli derecelendirmeler dahil). Derecelendirme, belirli bir yatırımcı için piyasa fiyatı veya uygunluğu hakkında yorum yapmadığı sürece, finansal bir yükümlülüğün satın alınması, satılması veya elde tutulması için bir tavsiye değildir. Kredi notları uzun vadeli veya kısa vadeli olabilir. Kısa vadeli derecelendirmeler, esas olarak ilgili piyasalarda kısa vadeli olarak kabul edilen yükümlülükler veya araçlar için yapılmaktadır (Hysi 2002).

Yerel bir kredi riski derecelendirme kuruluşu kurmak ve işletmek için lisans başvurusu yapılması gerekmektedir. Finansal Gözetim Otoritesi, kredi riski derecelendirme kuruluşu olarak lisans başvurusunu ancak acente işleticisinin uygun olduğunu ve sistemlerinin bu kanunun gereklerine uygun olduğunu düşündüğünde onaylar. Kredi riski derecelendirme kuruluşu işletmecisi, ticaret dahil olmak üzere önerilen faaliyetler için gerekli olabilecek tüm bilgileri ve gerekli organizasyon yapısını Finansal Gözetim Otoritesine sağlar ve lisanslama sırasında, bu kanun hükümleri kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli tüm önlemleri alması gerekmektedir. Bir kredi riski derecelendirme kuruluşu işletmecisi olarak bu yasa uyarınca yapılan herhangi bir lisans başvurusu, işletmecinin hizmetlerinin sağlanmasını sağlamak için uyguladığı veya uygulamayı önerdiği önlemlere ilişkin bilgiler ve kurumsal kuruluşlara yönelik bilgiler ile birlikte sunulmalıdır. Bu kanuna göre lisans verilen kredi riski derecelendirme kuruluşu işletmecisi, Finansal Gözetim Otoritesinin sürekli denetimine tabi olup, her zaman bu kanuna ve çıkarılacak her türlü alt hukuk düzenlemesine uygun olmasını sağlamak zorundadır (Arnavutluk Meclisi 2020).

Yatırım için izin verilen ihraççıların kredi kalitesinin derecelendirilmesi ve izlenmesi süreci, başlıca derecelendirme kuruluşları olan Standard & Poor's, Moody's ve Fitch tarafından belirlenen analiz ve derecelendirmelerin yanı sıra, bazı piyasa göstergelerinin performansının günlük olarak izlenmesine dayanmaktadır. Denetim Kurulu tarafından getirilen kısıtlamalara uygun olarak, Yatırım Komitesi ve ardından Parasal İşlemler Dairesi Başkanı, ihraççılara/finansal kuruluşlara izin verilen

kredilere ilişkin diğer niteliksel veya niceliksel kısıtlamaları münferit bir sınıf bazında belirlenecektir. Piyasa koşulları ve gelişmelere bağlı olarak Banka, ihraççı/finansal kuruluşa yatırım konusunda daha tutucu kısıtlamalar uygulayabilir (Arnavutluk Bankası 2019c).

Moody's en tanınmış risk derecelendirme kuruluşlarından biri, Arnavutluk'u "B1" notunun yanı sıra Arnavutluk ekonomisinin ve kamu maliyesinin geleceği için "Durağan" bir beklenti ile derecelendirmiştir. Moody's raporu, ülkenin makroekonomik istikrarının bu yılda olumlu olduğunu belirtmektedir. Yılın ikinci yarısı, ekonomik büyüme için en büyük potansiyel olarak kabul edilirken, gerçekçi bir iyimserlik vermektedir. Bu, Avrupa ve bölgenin finansal krizin şoklarını çok karmaşık sorunlar ve sonuçlarla yaşamaya devam ettiği bir zamanda Arnavut ekonomisinin güvenilirliğinin bir kanıtıdır. Moody's, Arnavutluk'un Avrupa ve ötesindeki finansal krizin baskılarına güçlü bir şekilde direndiğini ve bu ekonomik büyümeyi ülkenin geleceği için önemli reformlarla yönettiği gerçeğinin altını çiziyor ve takdir etmektedir. Özellikle yakın zamanda kabul edilen yasalar olmak üzere ülkenin entegrasyon süreçlerine yönelik ilerlemeyi de değerlendirmektedir. Moody's'e göre, olumlu yönlere rağmen, Arnavutluk'un bazı sektörlerde reform ve iyileştirmelerin ilerlemesini sürdürmesi ve ayrıca kurumları daha da güçlendirmesi gerekmektedir. Böyle bir değerlendirme olumlu sinyaller gönderir ve aynı zamanda ülkenin makroekonomik istikrar, ekonomi politikaları ve işletmeleri destekleyen reformlar, mali ortamın iyileştirilmesi ve ülkedeki reformların sürdürülmesi konusundaki güvenilirliğinin kanıtıdır (OraNews 2013).

Moody's, Arnavutluk'u kapsayan ve ilgili notları içerebilecek bir grup ihraççının periyodik incelemesini Mayıs 2021'de yapılan bir tartışma ile tamamlamıştır. Yapılan incelemede bir derecelendirme komitesi yer almamaktadır ve bu yayın bir kredi derecelendirme eylemi ilan etmemektedir ve yakın gelecekte bir kredi derecelendirme eyleminin olası olup olmadığına dair bir göstere değildir. Kredi notları veya görünüm durumu portföy incelemesinde değiştirilemez ve dolayısıyla bu duyurudan etkilenmemektedir (Moody's 2021b).

Durağan görünüm, Moody's'in B1 notunun Arnavutluk'un kredi profiline ilişkin riskleri uygun şekilde dengelediği görüşünü yansıtmaktadır. Moody's, orta vadede ekonomik büyümenin pandemi öncesi hızına döneceğini, hükümetin borç yükünün ise 2020'de önemli ölçüde artmasının ardından aşağı yönlü seyrine devam edeceğini tahmin etmektedir. Moody's ayrıca Arnavutluk'un bankacılık sektörü ve hükümet likidite risklerinin kontrol altında kalmasını beklemektedir. Durağan görünüm, Moody's'in özellikle AB'ye katılım sürecindeki reformlar ve ılımlı dış dengesizlikler bağlamında politika sürekliliği beklentisiyle de desteklenmektedir. Son olarak, Arnavutluk'un siyasi riske duyarlılığı ülkenin kutuplaşmış iç durumunu yansıtmaya devam edecek olsa da, Moody's AB üyelik süreci kapsamındaki reformların uygulanmasını desteklemek için politika oluşturma sürekliliğini beklemektedir (Moody's 2021a).

Uluslararası derecelendirme kuruluşu Standard & Poor's (S&P), COVID-19 pandemisinin neden olduğu olumsuz etkilere rağmen istikrarlı bir bakış açısıyla Arnavutluk ekonomisinin "B+" notunu teyit etmiştir. Maliye ve ekonomi bakanı, notun acil durum yönetiminin olumlu bir göstergesi olduğunu söylemiştir. Ona göre derecelendirme, kamu maliyesinin sürdürülebilirliğini ve mali açığın başarılı bir şekilde finanse edildiğini, ödemeler dengesinin baskısını azalttığını kanıtlamaktadır. Pandemi ve buna bağlı insanların hareketine ilişkin kısıtlamaların 2020'de Arnavutluk ekonomisinin yüzde 6,5 oranında daralmasına neden olacağını tahmin edilmektedir. S&P'ye göre, pandemi özellikle dünya genelinde turizm sektörü üzerinde doğrudan bir etki yaratmıştır. Arnavutluk hükümetinin pandemiyi ekonomik yansımalarını sınırlamak ve Kasım 2019 depreminin ardından yeniden yapılanma çabalarına yeniden başlamak için güçlü bir teşvik programı yürüttüğünü söylemektedir. Hükümet, bu yılki mali açığı finanse etmek ve ödemeler dengesi baskılarını durdurmak için Uluslararası Finans Kuruluşlarından kredi desteği sağlamıştır. Bu yıl içinde hükümet bir Eurobond daha ihraç etmeyi başarmıştır. S&P'ye göre, genel devlet borcunun GSYİH'ye oranının 2020'de yaklaşık yüzde 80'e yükseleceğini ve 2021'den itibaren olağanüstü önlemlerin geri çekilmesi ve ekonominin toparlanmasıyla düşüşe geçeceğini tahmin edilmektedir (Xinhua 2020).

6.2. Basel IV'e Geçiş Yol Planı

Sermaye gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik metodolojiler revize edileceğinden, Basel IV çerçevesinin uygulanması, Avrupa bankacılık ortamı için şimdiden dikkate değer bir zorluktur. Bunu yaparken, tüm risk türlerinde sermaye hesaplamaları temelden değiştirilecektir. Basel IV'ün uygulanması, Basel izleme tatbikatları ve nicel etki çalışmaları için daha da kapsamlı veri gereksinimlerine yol açmaktadır. Denetim kurallarının bağlayıcı yasaya nihai olarak uygulanması, bankaların denetçilerine sunduğu nicel etki çalışmaları (QIS) sonuçlarıyla bağlantılı olacaktır. Sektör genelinde bağlayıcı düzenleyici gerekliliklerin orantılı bir şekilde uygulanmasını sağlamak için yaklaşan denetleyici Basel III- ve Basel IV çerçevelerinden kaynaklanan zorlu etkileri yansıtmak ve katılmak artık bankacılık sektörüne kalmıştır (PriceWaterhouseCoopers 2021).

Birçok Avrupa bankası, BCBS tarafından önerilen Basel "IV" reformları kapsamında önemli sermaye açıklarıyla karşı karşıya kalacaktır. Önerilen değişikliklerin mevcut durumu, risk ağırlıklı varlıklara (RWA) ve muhtemelen içsel derecelendirmelere ve ayrıca belirlenen düzenleyici sermaye tabanlarına yönelik yaklaşımı yeniden işleyecektir. Analizlere göre, bankalar etkilerini azaltmak için hiçbir şey yapmazlarsa, bu kurallar bankacılık sektörünün öz kaynak getirisini 0,6 puan azaltırken, yaklaşık 120 milyar Euro ek sermaye gerektirecektir. Bu, Avrupa bankacılık sektörü için bir oyun değiştiricidir. Basel "IV"ün etkisi, başlangıçta tahmin edilenden çok daha büyük olacaktır. Bankaların daha fazla sermaye artırması gerekecek ve buna uymak için büyük olasılıkla bazı alışılmadık önlemler almaları gerekecektir. Etkileri, bankaların coğrafyasına ve iş modeline bağlı olarak değişiklik gösterecek ve bireysel bankanın koşullarına göre uyarlanmış eylemler gerektirecektir. Potansiyel aşamalı

düzenlemeler halen tartışılmaktadır. Nihai kurallar henüz askıdayken, bankalar beklenen kurallara dayalı olarak şeffaflık oluşturmalı, hali hazırda hafifletici önlemleri tanımlamalı ve derecelendirme kuruluşlarının ve yatırımcıların beklentilerinin yanı sıra yeni kuralları da uygun şekilde yönetmek için “no-regret” önlemler uygulamaya başlamalıdır (Schneider vd. 2017).

Basel IV kredi riski kurallarının ortaya çıkmasıyla, bankalar ve piyasalar benzeri görülmemiş bir düzenleyici şokla karşı karşıya kalacaktır: risk ağırlıklı varlıklar (RWA) iki basamaklı yüzdelerle sayılarıyla artabilir, içsel derecelendirmeye dayalı (IRB) kullanan bankaların yükü çıktı tabanı³ nedeniyle yaklaşımın ağır olması bekleniyor ve ipotek işi özellikle etkilenecektir. Genel görünümü göre, ipotek kredisi gibi belirli ürün alanlarından finansman için stratejik sonuçlara kadar büyük ölçüde değişecektir. Sermaye tabanının belirlenmesi, Basel IV danışma sürecinde özellikle tartışılmalıdır. Son olarak, %72,5'lik bir çıktı tabanı üzerinde anlaşmaya varıldı: yani, iç risk modellerine sahip bankalar için sermaye gereksinimleri, standart yaklaşımlar kullanılarak hesaplanan gereksinimlerin %27,5'inden az olamaz. Değişiklikler, 2022'den 2027'de %72,5'lik nihai seviyeye ulaşana kadar kademeli olarak uygulamaya konulacak. Çıktı tabanının kendisi, temsili kurumlar arasında ortalama %10 - %20'lik bir RWA artışına yol açmaktadır. Kredi riski için standartlaştırılmış yaklaşımda (SA-CR), neredeyse tüm risk sınıfları temel bir revizyondan geçmiştir. Harici derecelendirmeler kullanıldığında, zorunlu durum tespiti önemli bir niteliksel bileşen eklemektedir. En kritik değişikliklerin tespit edildiği iki sınıf ipotekler ve şirketlerdir (Regtech 2021).

Finansal kurumlar için zorluklar dört boyutta gruplandırılabilir. Yeni Basel IV kredi riski çerçevesinin getirilmesi nedeniyle bankalar birçok farklı zorlukla karşı karşıyadır, ancak bunlar dört boyutta gruplandırılabilir (Regtech 2021):

1. Mevcut durumun analizi
2. Stratejik sonuç
3. Bazı yeni kuralların nasıl uygulanacağı gibi hala pek çok açık sorusu olan operasyonel uygulama
4. Teknik uygulama ve ilgili zorluklar.

Özet olarak, Basel IV kredi riski her finans kurumu için bir zorluk olacaktır. Ancak, bireysel bir banka için değişikliklerin ciddiyetini tahmin etmek için, değişikliklerin kapsamı ve iş modeline ve portföy karmasına göre değişiklik göstermesi nedeniyle vaka bazında analiz yapılması kaçınılmazdır.

Basel IV Uzlaşısı – olası senaryolar (KPMG 2020):

Senaryo 1: BCBS revize edilmiş zaman çizelgesinin tam olarak uygulanması;

- 1 Ocak 2023'e kadar kredi riski, piyasa riski, operasyonel risk, kaldıraç oranı önlemlerinin 1 Ocak 2023'e kadar tam olarak uygulanması. Çıktı tabanı, 1 Ocak 2023'ten 1 Ocak 2028'e kadar aşamalı olarak devreye alınmıştır.
- AB uygulaması, CRR3/CRD6'nın 1 Ocak 2023'e kadar yürürlüğe girmesine bağlıdır.
- Avrupa Birliği, FRTB-SA raporlamasının uygulanmasını altı ay, 10 Eylül 2021'e kadar ertelemiştir. Bu daha da ertelenebilir.
- ABD yasal süreci henüz başlamamıştır.

Bu senaryo, çoğu banka için çok zor olacaktır. Basel 4 programlarına ciddi bir şekilde başlamış ve kaynakları

COVID ile ilgili işlere yönlendirilmiştir.

Senaryo 2: BCBS revize edilmiş zaman çizelgesinin kısmen uygulanması;

- Kredi riski, piyasa riski, operasyonel risk, CVA ve kaldıraç oranı önlemlerinin 1 Ocak 2023'e kadar uygulanması. Çıktı tabanı gereksinimleri için aşamalı girişin daha da genişletilmesi.
- Önlemlerin büyük kısmı Basel Komitesi'nin revize edilmiş zaman çizelgesine uygun olarak uygulanacaktır, ancak çıktı tabanı ile ilgili özel önlemler, firmalara gereksinimlere tam olarak uymaları için daha uzun süre vererek, daha fazla bir süre için ertelenebilir.

Bu yaklaşım, sermaye gereksinimleri ve oranları olan firmalara yardımcı olacaktır, ancak genel uygulama çabası yine aynı zaman ölçeğinde olacaktır. Senaryo ayrıca 1 Ocak 2023'e kadar yürürlükte olan yasama tekliflerine de dayanmaktadır.

Senaryo 3: Tamamının bir yıllık gecikmesi;

- 1 Ocak 2024'e kadar, Basel 4 gerekliliklerinin hem operasyonel hem de sermaye boyutlarında bir başka gecikme, düzenleyicilerin kilit yetki alanlarında benimsemesi gereken pragmatik konudur ve bankalar için memnuniyetle karşılanacak bir gelişme olacaktır.
- Orijinal 1 Ocak 2022 zaman çizelgesinin ertelenmesi, firmalara diğer daha acil sorunları ele almaları için nefes alma alanı verdi, ancak uygulama zorlukları, özellikle henüz yayınlanacak olan mevzuat teklifleri değildir.
- 2020 çalışmaları büyük ölçüde askıya alındı veya tamamen durduruldu. Basel 4 uygulama ekipleri kurmaya veya yeniden gruplandırmaya ve gereksinimlerin üstesinden gelmeye çalışan firmalar için 2021 ve 2022'nin önemli bir inşaa yılları olmasını beklenmektedir. Daha sonra, 1 Ocak 2024 itibarıyla tam bir uygulamaya hazırlık olarak 2023'te paralel çalışmaların yapılması beklenebilir.

³ Çıktı tabanı, sermaye yeterliliği hesaplamalarında bankalar tarafından kullanılan alternatif yaklaşımlar sonucu ortaya çıkan sermaye gereksinimleri arasında belirgin ayrışma olmasını önlemeye yönelik bir sınır olarak tanımlanabilmektedir.

Basel IV'ün ek sermaye gereksinimleri, büyük ölçüde, portföylerin Advanced-IRB'den Foundation-IRB'ye taşınması gibi IRB yaklaşımına getirilen kısıtlamalar tarafından yönlendirilecektir. Ve bir IRB çıktı tabanının getirilmesi genel olarak çok az etkiye sahip olacak olsa da, nispeten yüksek ipotek riskine sahip bankalar üzerinde önemli bir etkisi olabilir. Buna karşılık, Kredi Riski (Standart Yaklaşım), Piyasa Riski ve Operasyonel Risk hesaplamasında yapılan revizyonlar, muhtemelen Basel IV'ün sermaye etkisinin yaklaşık %10'unu oluşturacaktır. Banka içsel hesaplamalarının bu rakamlardan farklı olduğuna inanılır çünkü bunlar tipik olarak diğerlerinin yanı sıra Ticaret Defterinin Temel İncelemesinden (FRTB) kaynaklanan etkileri de içermektedir. Uzun bir geçiş dönemine tabi oldukları göz önüne alındığında, Basel IV'ün sermaye gereksinimleri çoğu Avrupa bankası için yönetilebilir görünmektedir. KPMG'nin Basel IV Hesaplayıcısı, bu tartışmaları desteklemek için tasarlanmıştır. Bankaların, Basel IV'ün olası etkisini satır satır modellemelerine, temel sermaye ölçütleri üzerindeki genel etkiyi ölçmelerine ve kendilerini ulusal, Avrupalı ve sektörel emsal gruplarla kıyaslamalarına olanak tanımaktadır (Nicolaus 2017).

Avrupa Birliği örneğinde, Avrupa Bankacılık Otoritesi (EBA) tarafından yürütülen ve sonuçları genel olarak Basel IV paketinin küresel olarak aktif bankaların sermaye gereksinimleri üzerindeki etkisinin şu anda oldukça önemli olabileceğini gösteren bir dizi ardışık nicel etki çalışması bulunmaktadır. EBA tarafından Ekim 2018'de yayınlanan Basel IV reform paketinin etki değerlendirmesi, büyük ve uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar için sermaye gereksinimlerinde yaklaşık %25'lik bir artış beklendiğini ve bunun da önemli sermaye açıklarına neden olduğunu gösterilmiştir (EBA 2018).

Sermaye planlamasının her zamankinden daha zorlu hale geldiği ve Avrupa bankalarının bu hayati sorunun üstesinden gelmesi gerektiği açıktır. Ancak Basel IV, bankaları kendi iç modellerini ve katma değerleri de dahil olmak üzere risk yönetimi süreçlerini yeniden değerlendirmeye sevk edecektir. Bu nedenle bankaların, iş modellerini yeniden şekillendirme planlarına seçili Basel IV önlemlerini dahil etmelerini beklenmektedir. KPMG, bankaların Basel IV'ün işletmeler, süreçler ve sermaye gereksinimleri üzerindeki etkisini değerlendirmelerine ve işletmelerinin maliyet ve karmaşıklıklarında olası azalmaları keşfetmelerine yardımcı olabilir (Nicolaus 2017).

Arnavutluk, finansal hizmetler alanında orta düzeyde hazırlıklıdır. Bankacılık denetiminin ele alınmasında ve banka kurtarma ve çözümüne ilişkin mevzuatın daha da uyumlu hale getirilmesinde bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Önümüzdeki yıl Arnavutluk:

- Mevzuatını Basel III'e karşılık gelen AB sermaye gereksinimleri çerçevesi ile uyumlu hale getirmek ve makro ihtiyati politika ve çözüm çerçevesinin uygulanmasına devam etmelidir.
- Tüm ilgili aktörler tarafından sorunlu kredi çözümleme stratejisinin tam olarak uygulanmasını sağlamalıdır.

Bankalar ve finansal holdinglerle ilgili olarak, Arnavutluk Bankası, bankacılık düzenlemesini, özellikle likidite karşılama oranı ve makro ihtiyati çerçeve olmak üzere Basel III ile uyumlu hale getirmeye devam etmiştir. Arnavut düzenleyici tarafından 2019 yılında bir dizi düzenlemenin onaylanmasında ve bankaların kurtarılması ve çözümlenmesine ilişkin kural kitabının tamamlanması konusunda ilerleme kaydedilmiştir (European Commission 2020).

Arnavutluk, Basel Temel İlkeleri ve Sigorta Temel İlkeleri ile uyumluluğu gözden geçirmek için 2014 yılında IMF tarafından bir Finansal Sistem Değerlendirme Programına ("FSAP") tabiydi. IMF, Arnavutluk Bankası'nın BCBS ile nispeten yüksek düzeyde uyumlu olduğunu değerlendirilmiştir. İlkelerin çoğu büyük ölçüde uyumlu olarak derecelendirilmiş ve IMF, Arnavutluk Bankası'nın denetim uygulamalarını AB standartlarıyla uyumlu hale getirme sürecinde olduğunu değerlendirmiştir. Konsolide grup denetimi, IMF tarafından büyük ölçüde uyumlu olarak derecelendirilmiştir (Council of Europe 2018).

Arnavutluk, ekonomik ve para politikası alanında orta düzeyde hazırlıklıdır. Özellikle, Arnavutluk Bankası'nın bağımsızlığı ve Parlamento'ya karşı hesap verebilirliğine ilişkin AB müktesebatına ve hükümetin sivil toplum paydaşlarıyla politika koordinasyonu ve danışma mekanizmasına uyum konusunda ilerleme kaydedilmemiştir (European Commission 2020).

IMF ile işbirliği, Arnavutluk Bankası'nın stratejisinin bir parçası olan risk temelli bir yaklaşıma göre denetim ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesine yönelik çok yıllık proje çerçevesinde devam etmiştir. Bu bağlamda, özellikle denetim gözden geçirme ve değerlendirme sürecine ilişkin iç metodolojinin taslağının yanı sıra 2019 yılında nihai hale getirilen ve onaylanan diğer düzenlemeler değerlendirilmiştir. Basel'in sermaye yeterliliği çerçevesinin ikinci sütununa göre bankaların sermaye tamponlarına ilişkin gereksinimlerin ayarlanması ve en iyi piyasa uygulamalarına göre bazı revize edilmiş veya yeni düzenlemelerin bankacılık sektöründe sunulması. Ayrıca, Deloitte Londra ve Arnavutluk'un teknik yardımı ve uzmanlığı aracılığıyla, bankaların sağlam yönetimine yönelik düzenleyici çerçevenin iyileştirilmesi projesi için EBRD ile işbirliği devam etmiştir. 2019 yılında Arnavutluk Bankası, Avrupa Birliği müktesebatındaki (direktifler ve yönetmelikler) ve Avrupa Birliği müktesebatındaki en son değişikliklere daha fazla yaklaşmayı amaçlayan birkaç yeni düzenleyici kanunun yanı sıra bazı mevcut bankacılık denetim kanunlarının bir incelemesini hazırlamıştır. Arnavutluk, sistemik açıdan önemli bankaların belirlenmesi için AB uygulamasına benzer bir sisteme sahiptir. (European Commission 2020).

7. Sonuç

Bu çalışmanın sonunda, bir bütün olarak bankacılık sisteminin özellikleri ve işleyişi hakkında bazı önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca sonuçlar, Arnavutluk Denetim Otoritelerinin yanı sıra Basel II ve Basel III Uzlaşısı çerçevesinde Arnavut bankalarının uyum süreçlerine ilişkindir. İlk olarak, finans sektörü varlıklarının yaklaşık %90'ı bankalar tarafından oluşturulduğundan ve bunların GSYİH üzerindeki etkisi önemli olduğundan, Arnavutluk'ta bankacılık sektörünün öneminden

bahsedilmiştir. Serbest piyasa ilkelerine göre örgütlenmiş ve işleyen ekonomilerde bankacılık sistemi iki seviyeye ayrılmıştır. Bankacılık sisteminin seviyelere bölünmesi, ticari bankalar ve merkez bankası tarafından gerçekleştirilen farklı işlevleri belirlemek için yapılmaktadır. Ayrıca Arnavutluk Bankası, ticari bankaların iyi işleyişinden başlayarak, finansal istikrarın garanti altına alınmasına, denetime ve aynı zamanda süreçle ilgili olarak bankacılık sisteminin her alanında kilit bir role sahiptir. Bankaların yasal denetim prosedürünü düzenlemenin yasal dayanağını belirlediğinden, denetimin doğru ve kaliteli bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır.

Finansal göstergelerle ilgili olarak, Arnavutluk'ta yıllar itibariyle bankacılık sektörü varlıklarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içindeki payı 2016 – 2019 yılları arasında azalan bir trend görülmektedir. En yüksek değer olan bu gösterge, varlıkların GSYİH'nın %98.2'sini oluşturduğu 2020'da elde edilmiştir.

Arnavutluk bankacılık sektörü Basel III'e tamamen geçiş yapmamıştır. Arnavutluk'ta Basel Uzlaşmalarının uygulanması 1999 yılında başlamış ve neredeyse Basel II Uzlaşmasının 2015 yılında uygulanması tamamlanmıştır. 2016 yılında Arnavutluk Merkez Bankasının güncellenmiş raporlar aracılığıyla ve Basel kuralları çerçevesinde şeffaflık talebini resmileştirmeyi başarmıştır. Basel III kurallarının tamamen uygulanması için, Arnavutluk Basel III'ün uygulandığı ülkelerde bankacılık sektörünün verdiği tepkiler ve yaşanan zorlukları görerek kademeli bir yaklaşım seçmiştir. Bu, bankaların risklerine karşı önlemleri artırmak için daha yüksek bir güvene sahip olmasını sağlamıştır, fakat Avrupa ve küresel banka düzeylerine ulaşmak için yeni düzenlemelere karşı daha az konservatuar bir tutum seçilmelidir.

Arnavutluk'ta kredi derecelendirme kuruluşları bulunmamaktadır. Kredi derecelendirmeleri Standard & Poor's, Moody's ve Fitch Ratings gibi yabancı kuruluşlardan yapılmaktadır. Moody's en tanınmış risk derecelendirme kuruluşlarından biri, Arnavutluk'u "B1" notunun yanı sıra Arnavutluk ekonomisinin ve kamu maliyesinin geleceği için "Durağan" bir beklenti ile derecelendirmiştir. Arnavutluk Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında küçük bir bankacılık sistemine sahiptir ve Basel III Uzlaşmasının uygulanması için ilk adımları atmaya başlamıştır. Basel IV ile ilgili hala bir çalışma olmadığını görülmektedir. Basel IV'e geçiş yol planı genel olarak incelenmiştir ve olası senaryolar ele alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, A. 2017. "Basel 4 Düzenleme ve Taslakları". Geliş tarihi 10 Nisan 2021 (<http://ayhanaltintas.com/basel-iv-duzenleme-ve-taslaklari/>).
- Andoni, A. 2013. "Basel III Challenges in The Albanian Banking System". 11.
- Andoni, A. 2015. "Rendesia dhe Ndikimi i Mbiqeqyrtjes Bankare Nderkombetare Bazel III. Impakti i Saj mbi Strategjine e Bankave Tregetare ne Shqiperi". Universiteti Europian i Tiranës.
- Arnavutluk Bankalar Birliği. 2016. "Siguria e Bankave". 44.
- Arnavutluk Bankalar Birliği. 2020. *Raporti Vjetor 2020*.
- Arnavutluk Bankası. 2019a. *Arnavutluk Merkez Bankası 2019 Yıllık Faaliyet Raporu*.
- Arnavutluk Bankası. 2019b. "Rregullore 14/2009 "Për Licencimin Dhe Ushtrimin e Veprimtarisë së Bankave Dhe Degëve të Bankave të Huaja në Republikën e Shqipërisë", Version i Integruar".
- Arnavutluk Bankası. 2019c. *Yıllık Denetim Raporu 2019*.
- Arnavutluk Bankası. 2021. *Raport Mbi Ecurine e Treguesve Qe Monitoron Banka e Shqiperise Ne Kuader Te Procesit Te Deeuroizimit*.
- Arnavutluk Meclisi. 2020. *Sermaye Piyasaları İçin*. C. 62/2020.
- Bushi, D. 2016. "Amvisimi i Rrezikut te Kredise ne Bankat Tregtare ne Kuader te Implementimit te Bazel I/II". Universiteti "Aleksandër Moisiu" Durrës.
- Cani, Sh. 2004. "Banka Qendrore dhe Sistemi Bankar ne Shqiperi". Nisan 2, 20.
- Cani, Sh, ve I Vika. 2002. "Kriza e Konfidences. Shkaqet Prapa Hemoragjise se Depozitave Bankare". 18.
- Cosimano, T., ve D. Hakura. 2013. "Bank Behavior in Response to Basel III: A Cross-Country Analysis". 35.

- Council of Europe. 2018. *Anti-Money Laundering and Counter-Terrorist Financing Measures Albania*.
- Delaj, E. 2018. "Roli i Auditimit Te Brendshem Ne Sigurine e Bankave". 12.
- Dünya Bankası. 2014. *Financial Sector Assessment Program - Albania : Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems*.
- Dünya Bankası. 2021. "GDP Per Capita, PPP (Current International \$) - European Union, Albania | Data". Geliş tarihi 17 Temmuz 2021 (<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=EU-AL>).
- EBA. 2018. "Basel III Monitoring Exercise - Results Based on Data As of 31 December 2017". 40.
- EBF. 2019. "EBF Summary on Basel IV in Europe". 12.
- European Commission. 2020. *Albania 2020 Report*.
- Feridun, M, ve A Özün. 2020. "Basel IV Implementation: A Review of The Case of The European Union".
- Fusha, K, D Laraku, ve N Palushi. 2016. "Ndikimi i Akordit te Bazelit ne Sistemin Bankar te Shqiperis". 19.
- Gjermizi, J. 2016. "Ridimensionimi i Sistemit Bankar Shqiptar Sipas Rregullatives Basel III Analiza Empirike e Kostove dhe Perfitimeve te Pritshme".
- Härle, P, E Lüders, T Papanides, S Pfetsch, T Poppensieker, ve U Stegemann. 2010. "Basel III and European Banking: Its Impact, How Banks Might Respond, and the Challenges of Implementation". 32.
- Hysi, A. 2002. "Credit Risk And Credit Rating Agencies". 14.
- Ilollari, O. 2015. "Politikat e Bankes Se Shqiperise Per Garantimin e Stabilitetit Bankar - Roli Dhe Efekti i Masave Makroprudenciale - 2006 - 2014". Universiteti Europian i Tiranës.
- KPMG. 2020. "Basel 4 - The Journey Continues". 8.
- Kufo, A, ve D Kripa. 2015. "Albanian Banking Sector and The Challenges of Adopting Basel II". 9:11.
- Moody's. 2021a. *Moody's Affirms Albania's B1 Rating, Maintains Stable Outlook*.
- Moody's. 2021b. *Moody's Announces Completion of a Periodic Review of Ratings of Albania, Government Of*.
- Nicolaus, D. 2017. "Basel IV – Banks Should Act Now on Capital And Strategic Planning". *KPMG*. Geliş tarihi 25 Temmuz 2021 (<https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2017/12/basel4-capital-and-strategic-planning-fs.html>).
- OraNews. 2013. "Moody's Vlerëson Shqipërinë: Ekonomia e Qëndrueshme Në Të Ardhmen". *Ora News*. Geliş tarihi 22 Temmuz 2021 (<https://www.oranews.tv/moodys-vlereson-shqiperine-ekonomia-e-qendrueshme-ne-te-ardhmen>).
- PriceWaterhouseCoopers. 2021. "Basel IV". *PwC*. Geliş tarihi 23 Temmuz 2021 (<https://www.pwc.com/gx/en/industries/financial-services/financial-services-risk-and-regulation/basel-iv.html>).
- Regtech. 2021. "Basel IV – A Glance at The Implications of The New Credit Risk Framework". Geliş tarihi 23 Temmuz 2021 (<https://www.reg.tech/en/knowledge-hub/insights/basel-iv-a-glance-at-the-implications-of-the-new-credit-risk-framework/>).
- Schneider, S, G Schröck, S Koch, ve R Schneider. 2017. "Basel 'IV' : What's Next For Banks? Implications of Intermediate Results of New Regulatory Rules For European Banks". 28.
- Shehu, E. 2021. "Sektori Bankar, 'i Vaksinar' Ndaj Pandemisë, Bankat Ruajtën Fitimet". *Portali Investigativ*. Geliş tarihi 03 Temmuz 2021 (<https://portaliinvestigativ.com/sektori-bankar-i-vaksinar-ndaj-pandemise-bankat-ruajten-fitimet/>).
- Tanku, A. 2020. "Albania's Banking Sector: Facts and Figures". *EBF*. Geliş tarihi 05 Mayıs 2021 (<https://www.ebf.eu/albania/>).
- TBB, Türkiye Bankalar Birliği. 2016. "Basel IV: Bankaları Bekleyen Zorluklar".
- Arnavutluk'ta Bankacılık Sektörü ve Basel Uzlaşıları

Vrioni, L. 2016. “Integrimi Financiar dhe Implementimi i Basel II si Pjese e Tij”. Universiteti i Tiranes.

Xinhua. 2020. “S&P Affirms Albania’s Rating at ‘B+’ Despite Pandemic”. Geliş tarihi 22 Temmuz 2021 (http://www.xinhuanet.com/english/2020-08/02/c_139257734.htm).

